

ДО ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У статті розглядається проблема комплексного супроводу дітей з порушеннями слуху в процесі реабілітації. Проаналізовано необхідність комплексного супроводу дітей з порушеннями слуху, оскільки такі порушення є комбінованими і часто поєднуються з затримкою психічного розвитку. Висвітлено необхідність командної роботи для успішної реабілітації цієї категорії дітей. Визначені основні поняття та складові комплексного супроводу дітей з порушенням слуху. Зокрема розкрито поняття що таке супровід, метод супроводу та служба супроводу. Описані складові комплексного супроводу, зокрема психологічний, педагогічний, сурдопедагогічний та медичний супровід. Наголошено на необхідності раннього початку надання допомоги дітям з порушенням слуху в процесі реабілітації.

Ключові слова: комплексний супровід дітей, порушення слуху, реабілітація дітей з порушенням слуху.

Слух відіграє важливу роль у розвитку дитини. Слухом називається здатність організму сприймати й диференціювати звукові коливання за допомогою слухового аналізатора. Порушення слуху – одна з найбільш частих вроджених патологій. Так сенсоневральна приглухуватість спостерігається у 3-4 дітей на 1000 новонароджених [6]. Золотим стандартом реабілітації дітей з порушенням слуху для запобігання затримки розвитку вважається правило 1-3-6, а саме проведення слухового скринінгу до віку 1-го місяця, діагностика стану слуху до 3-х місячного віку та початок реабілітації до 6-ти місячного терміну (Протоколи надання медичної допомоги дітям за спеціальністю «Дитяча отоларингологія». Наказ МОЗ №181 від 21.04.2005). Але на жаль в Україні поки що не запроваджена державна програма обов'язкового слухового скринінгу. Більш пізній початок реабілітації при порушенні слуху, навіть частковому, приводить до створення бар'єру між дитиною і суспільством, утруднює оволодіння знаннями, обмежує здатність до навчання, трудову і суспільну діяльність, стримує розвиток особистості. У таких дітей можливі порушення основних функцій організму: порушення психічних функцій (сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, мови, емоцій, волі); порушення статодинамічних функцій; порушення сенсорних функцій. Ці порушення залежать від ступеня порушення слуху, якості та часу початку надання допомоги, оточення в якому знаходиться дитина тощо. Для того, щоб професійно підійти до роботи з дітьми з порушенням слуху та отримати позитивні результати, необхідно вчасно залучити багатьох спеціалістів для обстеження, лікування, реабілітації та навчання таких дітей. Сумісну роботу спеціалістів, спрямовану на подолання тієї чи іншої проблеми, називають комплексним супроводом. Як і більшість науковців, які займалися проблемою комплексного супроводу (В. Кисличенко, С. Конопляста, І. Кузнецова) ми розмежували поняття «допомога» та «супровід». Під «допомогою» ми розуміємо одномоментний вплив фахівців, і вважаємо, що вона є складовою супроводу. Супровід – це мультидисциплінарний метод, забезпечуваний єдністю зусиль педагогів, психологів, соціальних та медичних працівників, який розмежується відповідно на психологічний, логопедичний, педагогічний та медичний супроводи. Сумісну роботу спеціалістів, спрямовану на подолання тієї чи іншої проблеми, називають комплексним супроводом. Є різні погляди до визначення поняття супроводу [1; 2].

Є. Казакова під супроводом розуміє метод, який забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень в різних тяжких ситуаціях життєвого вибору. При цьому, під суб'єктом розвитку розуміється як людина, яка розвивається, так і система, що розвивається [1]. Ситуації життєвого вибору – це множинні проблемні ситуації, під час вирішення яких суб'єкт визначає для себе шлях прогресивного чи регресивного розвитку. Для забезпечення допомоги дітям необхідне об'єднання зусиль різних фахівців: психологів, соціальних педагогів, педагогів-дефектологів, які працюють у системі освіти [1].

Психолого-педагогічний супровід сьогодні є не просто сукупністю різноманітних методів корекційно-розвиваючої роботи з дітьми, а й виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань розвитку, навчання, виховання та соціалізації.

Психолого-педагогічний супровід дітей з практичного та теоретичного поглядів відображений у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців. [1]. З. Дорошенко відзначає необхідність комплексного супроводу дітей раннього віку; Д. Шульженко –вказує на обов'язковий комплексний супровід аутичної дитини; Б. Дем'яненко –підкреслює про доцільність комплексного супроводу дітей з психічними порушеннями; М. Рукавіцин – вважає необхідним комплексний супровід дітей з вадами слуху; Л. Максимова – комплексний супровід дітей з вадами зору; Т. Осадча – обгрунтувала обов'язковий комплексний супровід дітей дошкільного віку з порушенням голосової функції органічного генезу. Питання комплексного супроводу дітей з вадами опорно рухового апарату розглядав А. Шевцов, при цьому комплексний супровід науковець називав командною роботою. Метою цієї командної роботи є надання конкретній дитині можливості вести життя, якомога наближене до того, яке б вона мала без функціональних обмежень [2]. Командна робота означає спільну практику в оптимальному складі невролога, фізіотерапевта та педагога, а, за необхідності, вона час від часу може поповнюватися трудотерапевтом та фахівцем з ортопедичних допоміжних засобів з метою досягнення функціональних цілей. Ідея командної роботи не обмежується зборами задля проведення оцінювання та планування. Батьки без будь-яких винятків запрошуються до команди, їх приймають на рівні з фахівцями через те, що вони, як ніхто інший, знають особливості власної дитини [2]. О. Орлова та Г. Тарасова наголошують на міждисциплінарному підході до комплексної реабілітації дітей з вадами голосу, мовлення та слуху. Науковці підкреслюють, що для раннього та своєчасного виявлення причин порушення слуху у дитини необхідна командна діагностика спеціалістами: дитячого невролога, неонатолога, генетика, оториноларинголога, сурдолога, ендокринолога, психолога, ортодонта, логопеда, нейрофізіолога [3].

Потрібно розрізняти поняття процес супроводу, метод супроводу та служба супроводу. Отже, процес супроводу – це сукупність послідовних дій, які дозволяють суб'єкту визначитись із прийняттям рішень та нести відповідальність за реалізацію рішень. Метод супроводу – це спосіб практичного здійснення процесу супроводу, в основі якого лежить єдність чотирьох функцій: діагностика сутності проблеми, яка виникла, інформація про сутність проблеми і шляхи її вирішення; консультація на етапі прийняття рішення та розробка плану вирішення проблеми; першочергова допомога на етапі реалізації плану рішення [1]. Служба супроводу – це об'єднання спеціалістів різного профілю, які здійснюють процес супроводу. Служба супроводу, за визначенням Є. Казакової, – це структурний підрозділ освітнього закладу, що створюється в його межах, підпорядковується керівництву освітнього закладу і який призначений для супроводу вихованців цього закладу.

Організація служби супроводу – це ведення дитини за індивідуальним освітнім маршрутом, з підбором освітніх програм відповідно до індивідуальних можливостей і рівня освоєння шкільних умінь і навичок.

Для того, щоб комплексний супровід дітей давав позитивні результати в роботі, необхідно дотримуватись основних принципів комплексного супроводу, які включають: рекомендує характер порад супроводжуючого, пріоритет інтересів супроводжуючого, безперервність супроводу, мультидисциплінарність супроводу та прагнення до автономізації. Невід'ємною частиною комплексного супроводу є комплексний підхід як один з основних принципів діагностики захворювання дитини, який полягає у необхідності всебічного обстеження і оцінки особливостей розвитку дитини, що охоплює не тільки інтелектуальну, пізнавальну діяльність, але і поведінку, емоції, рівень опанування навичками, а також стан аналізаторів її зору, рухової сфери, неврологічний статус, анамнез життя і розвитку. Відомості про соматичний стан дитини, про стан її нервової системи і органів відчуття, про умови і особливості її розвитку, про можливості спадкової природи порушень є не менш важливими для визначення шляхів навчання дитини [1; 2].

Для більшого розуміння поняття комплексного супроводу дітей дошкільного віку з порушенням слуху потрібно розмежувати його складові, такі як психологічний, сурдопедагогічний, педагогічний та медичний супроводи.

Під психологічним супроводом ми розуміємо систему професійної діяльності педагога-психолога, спрямовану на створення умов для позитивного розвитку відносин дітей і дорослих в освітній ситуації, психологічний і психічний розвиток дитини з орієнтацією на зону її найближчого розвитку [1]. Психологічний супровід дитини проводиться комплексно з іншими фахівцями і спрямований на

створення оптимальних умов розвитку емоційно-психологічного та інтелектуального потенціалу дитини, її соціально-побутової адаптації, комунікативних здібностей.

Сурдопедагогічний супровід спрямований на формування чи/та розвиток слуху та мовлення шляхом регулярних занять з сурдопедагогом через індивідуальні та групові заняття та батьками самостійно вдома під керівництвом сурдопедагога. При цьому використовуються спеціальні методики в залежності від ступеня порушення слуху, віку дитини, виду реабілітації тощо [5; 7].

В основі педагогічного супроводу, зокрема, для дітей з тим чи іншим захворюванням, лежить професійна майстерність педагогів, глибоке розуміння дітей з психофізичними вадами, їхніх індивідуальних потреб, специфіки сприйняття та відтворення наданого їм навчального матеріалу.

Медичний супровід спрямований на діагностику, лікування, реабілітацію та профілактику подальшого зниження слуху. Медичний супровід для кожної дитини і для кожного конкретного випадку індивідуальний. Представники відповідних медичних спеціальностей: сурдологи, отоларингологи, неврологи, психіатри та інші співпрацюють навколо конкретного випадку для того, щоб зробити все можливе для попередження обмежень, успішної а- чи реабілітації та профілактики подальших ускладнень.

Одним з найактуальніших напрямів корекційної педагогіки та спеціальної психології як в Україні, так і в усьому світі, є ранній психолого-педагогічний супровід дітей з відхиленнями у розвитку. Ранній психолого-педагогічний супровід – це новий напрям міждисциплінарних знань, що є теоретичним та практичним підґрунтям комплексного обслуговування дітей перших місяців і років життя з груп медичного, генетичного і соціального ризику відставання у розвитку.

Особливості розвитку дитини в ранньому віці, пластичність центральної нервової системи і здатність до компенсації порушених функцій обумовлює важливість ранньої комплексної допомоги, що дозволяє шляхом цілеспрямованого впливу виправляти первинно порушені психічні і моторні функції та попередити виникнення вторинних відхилень у розвитку.

Рання комплексна допомога передбачає широкий спектр довгострокових медико-психолого-соціально-педагогічних послуг, орієнтованих на сім'ю і здійснюваних у процесі узгодженої роботи фахівців різного профілю.

Отже, всі складові супроводу тісно переплітаються між собою, а спеціалісти: медичні працівники, сурдопедагоги, логопеди, психологи та інші мають тісно співпрацювати, оцінювати можливість надання допомоги в рамках своєї професійної сфери. Їх подальше співробітництво буде сприяти швидкому отриманню позитивної динаміки та одужанню дитини.

Це передбачає, що фахівець з психолого-педагогічного супроводу не тільки володіє методиками діагностики, консультування, корекції, але й має здатність до системного аналізу проблемних ситуацій, програмування і планування діяльності, спрямованої на їх вирішення, співорганізацію учасників освітнього процесу (дитина, однолітки, батьки, педагоги, адміністрація).

Ідея комплексного підходу в наданні допомоги дітям з порушеннями розвитку полягає в налагодженні взаємозв'язку в роботі між різними структурами, що займаються цими питаннями, і, насамперед, між медичною та освітньою сферами. З урахуванням цього підходу розроблені моделі комплексної корекційно-реабілітаційної допомоги дітям із порушеним розвитком. Основна сутність цих моделей – фокусування уваги міжгалузевих структур і фахівців різних профілів (медичних працівників, психологів, педагогів та інших) на проблемах дитини та її родини, інноваційному змісті і технологіях корекційно-реабілітаційної роботи, які б забезпечували ефективність і результативність корекції мовлення, розвитку пізнавальної діяльності та успішної підготовки дітей до навчання у школі. Так, А. Щевцов розробив п'ятифакторну модель комплексної реабілітації дітей з органічними ураженнями центральної нервової системи, яка включає наступні фактори впливу на хвору дитину: соціальний, педагогічний, психологічний, медичний та техніко-середовищний [2].

Наукові роботи зарубіжних та вітчизняних учених (І. Кузави, І. Мамайчук, В. Синьова, Є. Синьової, В. Тарасун, А. Шевцова, Д. Шульженко, Л. Шипіциної та ін.) наголошують на необхідності та значущості психолого-педагогічного супроводу дітям з порушеним психофізичним розвитком [1; 2; 4].

Питання супроводу відображені у роботі А. Коноплевої та Т. Лещинської і застосовувались у дітей з психофізичними вадами для інтегрованого навчання. Науковці пропонують застосовувати

програми супроводу дитини і відмічають, що програма супроводу і програма попередження відхилень у розвитку дитини розцінюються як рівнозначні.

Про потребу комплексного ґрунтового обстеження та лікування пацієнтів з порушеннями слуху наголошують А. Вакарова, Г. Скаржинський, А. Шкеловська. У деяких клініках Європи передбачені спеціальні програми для діагностики та лікування порушень слуху. Прикладом слугує Клініка та Центр слуху і мовлення Варшавського Інституту фізіології і патології слуху, де в роботі з пацієнтами, які мають зазначену патологію, приймають участь такі фахівці як фоніатри, логопеди, психологи, педагоги, фізіотерапевти [5; 6].

Таким чином, супровід дітей дошкільного віку з порушенням слуху є актуальною проблемою сьогодення. Для її вирішення необхідний пошук нових форм і методів, що сприятимуть розробці методики комплексного супроводу даної категорії дітей.

Використана література

1. **Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста** / под ред. Л. М. Шипициной. – СПб. : Речь, 2003. – 240 с.
2. **Шевцов А. Г.** Освітні основи реабілітології : [монографія] / Андрій Гаррійович Шевцов. – К. : МП Леся, 2009. – 484 с.
3. **Орлова О. С.** Междисциплинарный подход к комплексной реабилитации детей с нарушениями голоса, речи и слуха / О. С. Орлова, Г. Д. Тарасова // мат-лы III Петербургского форума оториноларингологов в России. – С. 68-69.
4. **Кузава І. Б.** Теоретичні та методичні засади інклюзивної освіти дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку : дисерт. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.03 / І. Б. Кузава. – К., 2015. – 457 с.
5. **И.В.Королева** «Диагностика и коррекция нарушений слуховой функции у детей раннего возраста». Санкт-Петербург, Каро, 2005. -
6. **Дитяча отоларингологія: Національний підручник** / А.А.Лайко, А.Л.Косаківський, Д.Д.Заболотна [та інш.]; за ред. проф. А.А.Лайка. – К.:Логос, 2013. – 576с.
7. **Фомічова Л.І.** Сурдопедагогіка. Хрестоматія. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – 1, 2 тт.

References

1. **Kompleksnoe soprovozhdenye detej doshkol'noho vozrasta** / pod red. L. M. Shypucynoj. – SPb. : Rech", 2003. – 240 s.
2. **Shevcov A. H.** Osvitni osnovy reabilitolohiyi : [monohrafiya] / Andriy Harrijovych Shevcov. – K. : MP Lesya, 2009. – 484 s.
3. **Orlova O. S.** Mezhdyscyplynarnyj podhod k kompleksnoj reabylytacyy detej s narushenyamy holosa, rechy y sluxa / O. S. Orlova, H. D. Tarasova // mat-ly III Peterburhskoho foruma otorynolarynhologov v Rossyy. – S. 68-69.
4. **Kuzava I. B.** Teoretychni ta metodychni zasady inklyuzyvnoyi osvity doshkil'nykiv, yaki potrebuyut" korekciyi psyhofizychnoho rozvytku : dysert. na zbuttya nauk. stupenya dokt. ped. nauk : spec. 13.00.03 / I. B. Kuzava. – K., 2015. – 457 s.
5. **Y.V.Koroleva** «Dyahnostyka y korekcyya narushenij sluxovoj funkcyu u detej ranneho vozrasta». Sankt-Peterburh, Karo, 2005. -
6. **Dytyacha** otolarynholohiya: Nacional"nyj pidruchnyk / A.A.Lajko, A.L.Kosakivs"kyj, D.D.Zabolotna [ta insh.]; za red. prof. A.A.Lajka. – K.:Lohos, 2013. – 576s.
7. **Fomichova L.I.** Surdopedahohika. Xrestomatiya. – K.: NPU imeni M.P.Drahomanova, 2003. – 1, 2 tt.

Сербин Е.М. К вопросу о комплексном сопровождении детей с нарушением слуха в процессе реабилитации

В статье рассматривается проблема комплексного сопровождения детей с нарушениями слуха в процессе реабилитации. Проанализированы необходимость комплексного сопровождения детей с нарушениями слуха, поскольку такие нарушения являются комбинированными и часто сочетаются с задержкой развития, в том числе психического развития. Освещены необходимость командной работы для успешной реабилитации этой категории детей. Определены основные понятия и составляющие комплексного сопровождения детей с нарушением слуха. В частности раскрыто понятие что такое сопровождение, метод сопровождения и служба сопровождения. Описаны составляющие комплексного сопровождения, в частности психологическое, педагогическое, сурдопедагогическое и медицинское сопровождение. Отмечена необходимость раннего начала оказания помощи детям с нарушением слуха в процессе реабилитации.

Ключевые слова: комплексное сопровождение детей, нарушения слуха, реабилитация детей с нарушением слуха.

Serbin E. On the issue of comprehensive support for children with hearing loss in the rehabilitation process

In the article the problem of complex support of children with hearing loss in the process of rehabilitation is considered. The need for comprehensive support of children with hearing loss is analyzed, since such disabilities are combined and often combined with a delay in development, including mental development. The need for teamwork for the successful rehabilitation of this category of children is highlighted. The basic concepts and components of comprehensive support for children with hearing loss are defined. In particular, the concept of support, escort method and escort service is disclosed. The components of complex support, in particular psychological, pedagogical, surdopedagogical and medical support are described. The need for early initiation of care for children with hearing loss in the rehabilitation process was noted.

Keywords: complex accompaniment of children, hearing impairment, rehabilitation of children with hearing impairment.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017 р.
Статтю прийнято до друку 07.11.2017 р.
Рецензент : д.психол.н., проф.Руденко Л.М.

УДК 378.22:376.011.3 – 051(043.5)

Супрун Д.М.

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, РЕФОРМИ, НОВОВВЕДЕННЯ

У статті уточнюється визначення поняття «інтернаціоналізація вищої освіти»; подано деякі статистичні дані Організації економічного співробітництва і розвитку та Інституту статистики ЮНЕСКО щодо мобільних міжнародних студентів та іноземних студентів у світі; наведено актуальну статистику мобільності українських студентів за кордоном та іноземних студентів, що навчаються в українських університетах, отриману Центром досліджень суспільства. Вказано на необхідність розвитку викладацької мобільності як складової інтернаціоналізації вищої освіти. Зазначено останні інтернаціоналізаційні тенденції, що спостерігаються в світі; перераховано позитивні аспекти інтернаціоналізації вищої освіти, а також елементи культури університету, які необхідно розвивати в умовах інтернаціоналізації. У статті розглядаються стан і тенденції професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти. Здійснено огляд нормативних документів, що регламентують таку підготовку. Наведено перелік компетентностей, якими повинні володіти психолог по закінченню навчання. Доведено необхідність застосування компетентнісного підходу під час іншомовної підготовки психологів іноземною мовою.

Ключові слова: інтернаціоналізація, вища освіта, мобільні міжнародні студенти, іноземні студенти, Європейська рамка кваліфікацій, Національна рамка кваліфікацій, компетентності.

Говорячи про інтернаціоналізацію української вищої освіти, зокрема, стосовно напрямку професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти, слід підкреслити важливість даного процесу та зазначити, що його можливо забезпечити не лише шляхом зміни нормативних актів. Для цього також необхідні пропозиції від вищих навчальних закладів, міжнародний досвід університетів, який вони зможуть передавати іншим закладам та самі його примножуватимуть. Інтернаціоналізація вищої освіти повинна перестати бути гаслом, а стати повсякденною реальністю.

Серед переваг інтернаціоналізації можна виділити три аспекти.

Перший – це формування зрозумілої для міжнародної спільноти системи вищої освіти, що досягатиметься шляхом інтеграції з європейським простором вищої освіти і дослідницьким простором.

Другий аспект – забезпечення конкурентоздатності українських вищих навчальних закладів. Зазначеного можна досягти підтримуючи міжнародне співробітництво університетів, їх участь у міжнародних проектах та програмах, підвищення якості вищої освіти в середині кожного університету.

Третій – це посилення потенціалу вищих навчальних закладів, підготовка їх до активної участі у міжнародних проектах.

Соціально-економічні та політичні реалії сучасного світу, трансформаційні процеси у вітчизняній системі освіти, вимоги до сучасного фахівця та соціальне замовлення ринку праці спонукають до